

mostrar Joan Mascaró (1984). Respecte al concepte d'homonímia, caldria precisar que s'aplica a dos mots d'origen diferent ([sɔl] [< SOLEM] 'astre' i [SOLUM] 'terra'), mentre que parlem de polisèmia quan un mateix mot (*fulla*) pren significats diferents ('del ganivet', 'd'un arbre', etc.).

El llibre s'obre amb un bell pròleg de Coloma Lleal, professora emèrita de la Universitat de Barcelona, i es clou amb uns índexs de mots, de topònims i antropònims i d'idiomes. El contingut satisfarà els lectors badalonins i del Maresme, com també els més exigents enamorats de la nostra llengua, car l'obra combina magistralment l'estil periodístic amb la solidesa científica, que es fa palesa en el recurs a obres de referència obligada, com el Diccionari Alcover-Moll o el Diccionari etimològic de Coromines, a més de diccionaris diversos de les llengües romàniques (francès, castellà, italià, asturià) i una informació de primera mà, directa, de la mare de l'autor, els amics, els col·legues, tot amb el fons d'una curiositat innata i una experiència personal, curulla d'inquietud i fascinació per les paraules. Una lectura plàcida i alhora enriquidora. No hi falta algun esbarjo poètic, com quan descriu el paisatge del parc de Sutton de Londres; o recorre a la ironia («El pa amb tomàquet. Pobre Guifré el Pilós, que no en va tastar mai!»). Tot això ha fet teixir unes meravelloses i valuoses històries de paraules, una mina d'informació dialectològica, que ens era amagada, i que ara s'aborda amb prou fortuna des de la dialectologia, tant descriptiva com diacrònica, la cultura popular i la lingüística romànica. Una mostra de la bona recepció per part dels lectors és que, exhaurida aquesta edició, ha aparegut la segona (2024), que l'autor, enriquit amb noves paraules dels lectors i amb recerques personals, podrà presentar com a nova edició ampliada. Tot un símbol de l'adhesió dels parlants a la seva varietat lingüística i de la seva resposta entusiasta quan el llibre és fet amb rigor i amenitat.

Joan VENY

Institut d'Estudis Catalans
Universitat de Barcelona

FÀBREGAS ALEGRET, Immaculada / PUJOL BERCHE, Mercè (coord.) (2024): *Antoni M. Badia i Margarit, la llengua per damunt de tot*. Perpinyà: Presses Universitaires de Perpignan, 90 p.

Aquest volum recull en sis capítols les corresponents ponències presentades en una jornada d'estudi que es va celebrar a Perpinyà el 17 de desembre del 2020 amb motiu de l'any Badia i Margarit. Aquestes sis contribucions per ordre són les següents:

A «Badia i Margarit, obrint camins a la llengua catalana», a càrrec de Carles Duarte i Montserrat, comissari de l'any Badia i Margarit, es mostra la polifacètica obra del nostre protagonista, el seguiment que sempre va fer dels nous corrents lingüístics, la seva obertura a l'exterior en una Espanya aleshores tancada, i una capacitat de formar i encoratjar nous investigadors.

A «Antoni M. Badia i Margarit, a la base de l'Observatori de Neologia», a càrrec de Maria Teresa Cabré i Castellví, presidenta de l'Institut d'Estudis Catalans, es posa l'èmfasi en la seva contribució en la reflexió sobre la identificació dels neologismes.

A «Desdoblament del gènere: evolució i tractament del gènere a través del temps», a càrrec d'Immaculada Fàbregas, de la Universitat de Bretanya Sud, l'autora tracta un tema omni-

present en els darrers anys en analitzar el gènere des d'un punt de vista intern i així demostrar que l'oposició de gènere en català és de tipus gramatical i no pas biològic. D'una banda analitza els principals processos que han conduït el català cap a un sistema flexiu nominal amb només dos tipus d'oposició que són el gènere i el nombre. D'altra banda, Fàbregas revisa el tractament que s'ha fet del gènere a les principals gramàtiques catalanes, sobretot a les de l'homenatjat. L'autora conclou, en la línia de la conegudíssima Carme Junyent, que la tendència al desdoblament sistemàtic demostra una «incomprensió dels mecanismes lingüístics». Tanmateix, la força social (l'empoderament femení) en favor dels desdoblements és imparable.

L'article «La narrativa historiogràfica d'Antoni M. Badia i Margarit: una lectura crítica a propòsit de la codificació del català contemporani», a càrrec de Narcís Iglésias, de la Universitat de Girona, és segurament el més heterogeni. L'autor es pregunta fins a quin punt les restriccions imposades pel control social i polític de la dictadura franquista van constrènyer l'obra de Badia. Iglésias està interessat en tot allò implícit que va portar Badia a fer confluïr la història de la llengua amb la sociolingüística. Iglésias, el més iconoclasta del volum, assenyalava que Badia enfocà les seves recerques sobre la codificació del català de manera massa lineal i acrítica.

A «*Llegir Llengua i cultura als Països Catalans el 2020 des de la sociolingüística*», a càrrec de Christian Lagarde de la Universitat de Perpinyà/Via Domícia, es revisita aquesta obra de Badia, força popular en el seu moment a principis dels seixanta, un avenç encara immadur del que després, sobretot amb Aracil, Ninyoles i Vallverdú, serà la sociolingüística catalana.

A «El Dr. Badia i Margarit en els estudis de sociolingüística: el compromís social d'un investigador universal», a càrrec de Mercè Pujol, també de la Universitat de Perpinyà (Via Domícia), es torna a presentar el rol jugat per Badia en l'aparició d'una sociolingüística catalana engatjada i combativa i la tasca primordial de Badia com a gestor universitari (Badia fou el primer rector democràtic de la Universitat de Barcelona).

Completa el volum un article inèdit del mateix Badia i Margarit (1993) amb el títol ben significatiu de «La langue comme signe d'identité. La situation dans la Catalogne aujourd'hui». El text prové d'una conferència pronunciada per Badia a la Universitat de Rennes amb motiu d'unes jornades catalanes celebrades el mes de març d'aquell any. Badia presenta la dicotomia substitució/normalització i posa en evidència els entrebancs amb què s'enfronta el català en els anys després de la segona dictadura, entre els quals destaca la «llatinització» (els joves aprendrien el català però no l'usarien).

El prefaci del volum, que en glossa el contingut, és l'únic text bilingüe català/francès. Té algun motiu aquesta excepció?

Ara, deu anys després de la pèrdua de Badia, tenim la perspectiva necessària per a entendre l'abast de l'obra de la persona i de l'investigador polifacètic i combatiu. En aquest balanç destaca el volum col·lectiu «Antoni M. Badia i Margarit: rellevància acadèmica, inquietud científica i servei a la llengua. Commemoració del centenari del seu naixement» (coordinat per Maria Teresa Cabré i Joan Veny), publicat per l'Institut d'Estudis Catalans el 2022.

Costa trobar personalitats del món universitari tan sobresortints com Badia i Margarit amb una combinació de ciència i passió. A mi em recorda (*mutatis mutandis*) Brigitte Schlieben-Lange, romanista i sociolingüista (catalanòfila, per cert), gran investigadora i alhora compromesa en la gestió universitària a Alemanya.

Aquest volum, en definitiva, contribueix a difondre la contribució de Badia i Margarit en camps tant diversos com la gramàtica, la dialectologia, la fonètica, la sociolingüística i la neo-

logia... Aquest llibre és una bona finestra, per a continuar descobrint l'homenot "Badia i Margarit". Potser hi falta destacar la seva gran capacitat de treball, el seu tarannà de líder d'equips i el seu rerefons cristià.

Emili BOIX-FUSTER

Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació
Linguapax

FONTANA, Joan (2024): *Romanès per a catalanoparlants. O de com fer que dues llengües germanes travessin Europa per retrobar-se*. Barcelona: Voliana edicions, 260 p.

Romanès per a catalanoparlants, de Joan Fontana i Tous, s'ha acabat d'enllestir el maig de 2024 de la mà de Voliana Edicions, que ha demostrat un compromís ferm per traure a la llum una sèrie de llibres que pretenen acostar als catalanoparlants diverses llengües del món. En són indissolubles les aportacions predecessores de Pere Comellas (*Portuguès per a catalanoparlants*, 2023) i de Beatriz Fernández i Anna Pineda (*Basc per a catalanoparlants*, 2016), cadascuna d'elles amb un estil propi i totes tres fetes amb un rigor inqüestionable i un format atractiu i seductor.

El treball de Joan Fontana se centra en una llengua romànica, la més llunyana geogràficament del català, situada a l'extrem oriental d'Europa, la que ocupa la posició més aïllada, en una àrea marginal. Per això aquest poble ha hagut de segellar o fer palés els seus orígens en el topònim i el gentilici *Romania* (*România*) i *romanés* (*român*), mostrant amb orgull la llatinitat innegable, de la mateixa manera que han fet altres zones frontereres de l'antic Imperi Romà, com ara als Grisons o a la vall dels Dolomites, que anomenen *romanx* i *ladí*, respectivament, els propis parlars romànics, o l'ús del terme *latino* a Amèrica oposat als veïns anglòfons: una forma de posar èmfasi o destacar la pertinença a un poble concret tot contraposant-lo als altres.

Quant al títol del llibre, l'autor ens ofereix d'antuvi un suplement força suggestiu i captivador: *o de com fer que dues llengües germanes travessin Europa per retrobar-se*, un estímulo irresistible que incita a la lectura i que Fontana il·lustra poèticament amb la imatge d'un ocell, moixó o pardal, que, des del delta del Danubi (i dels Carpats i de Moldàvia, se sobreentén), es dirigeix a casa nostra, mentre refila i cantusseja un fragment de l'himne moldau que enalteix la llengua romanesa, sense referir-s'hi directament, i la cataloga de tresor: *limba noastră-i o comoară*. Aprofitem el passatge per constatar la llatinitat manifesta d'aquesta llengua, tot i l'eslavisme *comoară*, sinònim de *tezaur*, que forma part del cabal lèxic exogen i evidencia els lligams permanents entre totes dues cultures. El llibre consta de set capítols, complementats amb uns índexs de taules, refranys catalans i romanesos i referents d'aquell país i de la República de Moldàvia, a banda del pròleg, bastit brillantment pel romanista José Enrique Gargallo, els agraïments, amb atenció especial al professor Virgil Ani, la introducció i un preludi.

Vaig conèixer l'autor del llibre gràcies al romanés, al caliu que em van proporcionar a penes un parell o tres d'hores de classe de l'assignatura *Romanès en el seu context romànic* a les quals vaig tindre la sort d'assistir presencialment fa només tres anys i que impartia el professor Joan Fontana a la Universitat de Barcelona. Aquella breu complaença, tot i que fugissera, em va deixar una empremta indeleble. Vaig poder copsar, a l'instant, que es tractava d'una gran persona, bondadosa, sol·licita i enormement culta, d'un docent meticulós, metòdic i recurrent. I em permet de dir tot açò, perquè és indestriable de l'obra que ha escrit. Sens